

reservaat te handhaven. Door het droogvallen van het tegen de Knardijk liggende Zuidelijk Flevoland zou het bovendien moeilijk als moerasterrein in stand gehouden kunnen worden. Wel wil men dit doen bij het rietgebied ten westen van Hardersluis, dat door de Knardijk enerzijds en een toekomstige weg Harderwijk-Lelystad anderzijds begrensd wordt (zie gebied 4 op het overzichtskaartje). In dit terrein — ongeveer 200 ha groot — wil men een aantal ondiepe plassen maken, waardoor het vooral voor steltlopers en ganzen aantrekkelijk zal zijn. Overigens ligt het wel in de bedoeling om in het westen van Oostelijk Flevoland een ca. 150 ha groot gebied tot natuurreservaat te bestemmen (zie gebied 5, kaartje). De situering en de inrichting van dit reservaat is nog in studie. Helaas kan het echter, in verband met de bodemgesteldheid, niet een nat gebied blijven. Tenslotte moeten nog worden genoemd de plannen om te komen tot een reservaat in de omgeving van twee zuigerputten in het westen van de polder (zie gebied 6, kaartje).

In Oostelijk Flevoland zijn momenteel 2 natuurreservaten aangelegd, namelijk een weidevogelreservaat en een oecologisch reservaat (zie de gebieden 1 en 2). Dit laatste is een bos- en graslandgebied, waar de ontwikkeling van de planten- en dierenwereld vervolgd wordt en diverse experimenten op oecologisch gebied uitgevoerd worden. In aanleg is een moeras- en bosgebied bij de Kamperhoek (zie gebied 3).

Drs. J. van der Toorn,
Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, Kampen

Literatuur

J. G. R. WARTENA: *Natuur en landschap van Waterland tussen Amsterdam en Monnikendam*. — Uitgave Staatsbosbeheer, Utrecht z.j. Met 25 foto's en 95 tekeningen van de schrijver. 148 pp. Prijs f 5,90.

Dit boekje, geschreven door een wetenschappelijk medewerker van het Staatsbosbeheer, bevat een natuurhistorische beschrijving van Waterland. Deze streek, die door de Staten van Holland vóór de grote droogmakingen van Purmer en Wormer een „versopen houck lands” genoemd werd en waar talrijke overstromingen hebben plaats gevonden, is na het gereedkomen van de afsluitdijk in 1932 eindelijk tot rust gekomen. De vele grote en kleinere plassen getuigen nog van de afbraak van dit land. De oeverlanden van deze „dieën” vormen nu het natuurreservaat Waterland, dat reeds 500 ha groot is en nog steeds wordt uitgebreid.

De schrijver, die zijn terrein reeds een halve eeuw kent, schrijft met grote liefde over de plantengroei en de dieren, die daar huizen.

Onder de broedvogels noemt hij o.a. de Purperreiger, het Woudaapje en de Lepelaar. Van de eerste noemt hij een nest in het Ilperveld uit 1961, waar de vogels echter inmiddels verdwenen zijn. Zij duiken nu echter geregeld op aan de oostkant van het Noordhollandskanaal, waar zij de laatste jaren al enkele malen met succes gebroed

hebben. Ook de Lepelaars doen sinds enkele jaren verwoede pogingen om in Waterland te broeden. Een enkele maal heeft het zelfs succes gehad. De Brandgans wordt een geregelde, de Rotgans een algemene doortrekker genoemd. Bij Zuiderwoude is nog een plevierenvangster actief. De gehele vangst wordt ten behoeve van het trekvogelonderzoek geringd.

Een aardig boekje, dat vooral Amsterdammers, die zo vlak bij deze streek wonen, van harte kan worden aanbevolen.

H. N. K.

J. H. DAM: *Natuurgebieden in Nederland. Landschap en avifauna van Nederland en België* — N.V. W. J. Thieme en Cie., Zutphen. Formaat 19,5 x 24,5 cm, 280 pp., ruim 200 illustraties. Prijs f 24,90.

Nu het Nederlandse natuur-areaal gedurende de laatste jaren in steeds sterker mate wordt aangetast door stadsuitbreiding, ruilverkavelingen, industrialisatie en recreatieve voorzieningen, neemt de belangstelling voor datgene wat ons als natuurgebied nog rest in gelijke mate toe. De toenemende welvaart doet de behoefte aan natuurruimte voortdurend stijgen. De tijd, nu 80 jaar geleden, dat de stem van de botanicus F. W. van Eeden, die eens roependen in de woestijn was, is nu wel voorbij. „Natuurmonumenten” heeft zijn ledental mede door de actie ten behoeve van de aankoop van zijn laatste aanwinst, het Delerwoud, tot ruim 77.000 zien stijgen en stevent nu vol moed op 100.000 aan. Het is nodig, wil ons land geen cultuur-steppe worden.

Dit boek geeft een beeld van de meer dan 1000 terreinen, grote en kleine, die in ons land nu als natuurgebied zijn veilig gesteld of dat waren. Dit laatste wil zeggen, dat eigenlijk geen natuurterrein veilig is, want als grotere belangen de opoffering ervan eisen, moet het al te vaak worden prijsgegeven.

Het boek, aanvankelijk opgezet als een plaatwerk met tekst van de voornaamste vogelreservaten, groeide gaandeweg uit tot een catalogus van natuurreservaten, dat een overzicht geeft van de schoonheden van ons land en van de avifauna die daarin een plaats vindt.

Na enige inleidende hoofdstukken, waarin de landschappen (slikken en schorren, kalkrijke en kalkarme duinen, laagveen, moerassen, hoogvenen, vennen, heidevelden en zandverstuivingen, rivierlandschappen met de „wielen” en beekdalen, blauwgraslanden) worden behandeld met de vogels en hun bescherming, volgt een provinciegewijze overzicht van alle natuurgebieden en reservaten (ook die in België). Het boek besluit met een lijst van 30 verenigingen en organisaties op het gebied van natuur- en vogelbescherming, een literatuurlijst en tenslotte een zeer nuttige index, waarin alle natuurterreinen met name zijn opgenomen.

Hieronder volgen enige (iets verkorte) citaten uit het hoofdstuk „Vogels”. Er wordt op gewezen, dat de strenge winter 1962-63 en andere oorzaken (pesticiden) de stand van de Blauwe Reiger geducht decimeerden. In 1960 kwam het aantal nesten in ongeveer 130 kolonies tot boven 5000. In genoemde winter liep de stand echter terug tot plm. 55 % van 1962. In het voorjaar van 1963 werd er een grote sterfte onder de nestjongen geconstateerd, waarschijnlijk als gevolg van een tekort aan vissen, die in deze winter ook sterke verliezen leden (onderzoek Rivon). Met ingang van 1963 werd de soort dan ook voorlopig voor twee jaar volledig beschermd.

De Purperreiger vindt in ons land, mede door een intensieve bescherming nog de noodzakelijke voorwaarden voor zijn voortbestaan. In de omringende landen komt hij niet voor en de naaste vestigingen bevinden zich in Zuid- en Midden-Europa. Hier broedt hij in kleinere kolonies in het Naardermeer, het Zuid-Hollands en Utrechts plasengebied en noord-west Overijssel. Een kwetsbaar kleinood, dat het gelukkig niet slecht maakt. Als typische zomervogel, die naar het zuiden trekt, ontloopt hij de gevaren van de Hollandse winter.

Het getal Lepelaars neemt de laatste jaren helaas steeds meer af, hoewel de situatie

in de reservaten, waar zij broeden, ogenschijnlijk niet ongunstiger wordt. Pesticiden, die via de prooidiertjes opgenomen worden, vormen voor hen een gevaar (evenals voor de Grote Stern, zie onderstaande aankondiging van de publicatie van Koeman c.s.).

De Knobbelzwaan, die eeuwenlang in zwanendriften werd gehouden, baarde in het begin der zestiger jaren internationaal nogal wat zorgen, omdat hij door zijn onverdraagzame aard en levenswijze (doden van kuikens en verstoring van paaiplaatsen) schadelijk voor vogel- en visstand geacht werd. Lebret en anderen noemen ze echter een bijzonder belangrijke en positieve factor, omdat zij door vraat aan de vegetatie de verlanding remmen en zo voor open water zorgen. Het verlies van enige kuikens van koeten en eenden wordt ruimschoots gecompenseerd door het behoud van de noodzakelijke biotoop.

Zo vindt de lezer, door de gehele tekst verspreid, talloze behartigenswaardige opmerkingen, die het boek tot een zeer waardevol bezit voor iedere natuurliefhebber maken.

H. N. K.

J. H. KOEMAN, A. A. G. OSKAMP, J. VEEN, E. BROUWER, J. ROTH, P. ZWART, E. v. d. BROEK and H. VAN GENDEREN: *Insecticides as a factor in the mortality of the Sandwich Tern (Sterna sandvicensis). A preliminary communication.* — Mededelingen Rijksfaculteit Landbouwwetenschappen, Gent 1967, XXXII, nr. 3/4, p. 841-854.

Bij een onderzoek naar het voorkomen van gechlloreerde koolwaterstofbestrijdingsmiddelen in het natuurlijke milieu in Nederland werd gevonden, dat aanzienlijke hoeveelheden van deze stoffen voorkomen in bepaalde soorten zeevogels. Om de toxicologische betekenis van de gevonden residu's nader te toetsen is in de zomers van 1965 en 1966 een gericht onderzoek gewijd aan de Grote Stern. Uit de resultaten concluderen wij, dat enkele insecticiden in 1965 de dood hebben veroorzaakt van zowel adulte als juveniele vogels in de kolonie.

De achteruitgang van de Nederlandse Grote Stern-populatie wordt hiermee in verband gebracht. Er is een overzicht gegeven van de verspreiding van de gechlloreerde koolwaterstof-insecticiden in de kustwateren van Nederland aan de hand van analyses van indicator organismen.

Autoreferaat.

M. DE JONG: *Vogelnesten en eieren.* — Van Dishoeck, Bussum, 1968, 151 pp. Prijs f 7,90.

Dit is het minst geslaagde deeltje van de serie van 6 werkjes van de hand van de schrijver, die voor het deeltje „Vogels binnendijs en buitengaats”, en meer nog voor zijn gehele oeuvre, de Dr. Jac. P. Thijssse Vogeljaar Prijs 1966 ontving. Allereerst bestaat er geen behoefte aan een nieuw, populair „nesten- en eieren-boekje”, vervolgens is het weinig raadzaam op deze wijze de vogelwaarnemers met eiercollecties in aanraking te brengen en tenslotte is de auteur klaarblijkelijk maar zeer zijdelings van zijn onderwerp op de hoogte. Toegegeven moet worden, dat de tekst een niet onverdienstelijk, zij het weinig kritisch uitgezocht, overzicht geeft van wat anderen over nesten, nestbouw en eieren hebben geschreven, terwijl de in grote letters gedrukte aansporing: „breng het boek naar het nest en niet de eieren naar het boek!” sympathiek aandoet. Toch kan men beter helemaal geen boeken naar nesten brengen en men moet ook maar liever niet naar nesten en eieren zoeken.

De tekst is logisch opgebouwd; alle in Nederland broedende vogelsoorten worden naar gelang van typen van nestbouw besproken; er zijn aardige tekeningetjes van Rein Stuurman en 8 kleurenplaten van gefotografeerde eieren van 90 soorten.

K. H. V.

WINWOOD READE & ERIC HOSKING: *Broedende vogels*. — Moussault, Amsterdam, 1968, 274 pp. Prijs f 14,50.

Een door G. den Hoed uit het Engels vertaalde en bewerkte uitgave, die oorspronkelijk in 1967 onder de titel *Nesting birds* in Londen is verschenen. Het is een rijk geïllustreerd boekje, dat de reproducties van maar liefst 209 foto's, merendeels van Eric Hosking, bevat, waarvan 170 in kleuren (hoewel niet altijd even mooi gereproduceerd), alsmede de gekleurde en op ware grootte afgedrukte afbeeldingen van de eieren van 191 vogelsoorten; voorts een aantal overzichts-biotootekeningen, en figuren van vogels in de tekst door Robert Gillmor. Het is een fleurig boekje in zakformaat geworden, dat bijna helemaal op de nestplaats, de nesten, de eieren, het broeden en de jonge vogels is gericht met alle daaraan verbonden gevaren voor de activering van nestverstoring en de stimulering van het fotograferen van vogels op de nesten (hetgeen zonder bepaald verder doel thans beslist overbodig en ongewenst is). Anderzijds is de kennis van nesten en eieren een noodzakelijke voorwaarde voor een deugdelijke broedvogelinventarisatie.

Het is overigens een Engels boekje gebleven, met een wonderlijke, ten dele Britse soortenkeus en volgorde. Zo wordt bijv. wel de hier nog Kleinste Strandloper (naast Temmincks Strandloper) genoemde soort op het nest afgebeeld en in de tekst vermeld, maar van de veel talrijker Bonte Strandloper ontbreekt elk spoor; ook de Zilverplevier, het Witgatje en de Grauwe Kiekendief ontbreken. Van de Huismus wordt wel een plaatje in de tekst gegeven, doch, in tegenstelling tot de Ringmus, zijn er van deze soort geen foto, geen ei en geen tekst in het boekje te vinden. De 124 pagina's tellende tekst beschrijft voorkomen, nest, eieren, kuikens, verenkleed en gedragingen (onder het kopje „Wenken”) van de afgebeelde soorten. Deze tekst is niet slecht, maar brengt ook niets nieuws en geeft in de regel de Britse situatie aan. Van de Morinelplevier wordt beweerd dat deze „op schorren en in moerassen; ook op toendra's” zou broeden en dat hij een massale doortrekker (noordelijke vorm) in Nederland zou zijn. Zelfs als verwarring met de Goudplevier wordt aangenomen, blijft deze tekst onjuist. Zoekt men dit terug bij de Goudplevier, dan treft men daar uitspraken aan, die ten dele op deze soort, ten dele op de Morinelplevier en ten dele op geen van beide betrekking hebben.

Niettemin is het door zijn goede schematische tekeningen toch wel een aardig boekje.

K. H. V.

Mededeling van de redactie

BIJDRAGE JACHTFONDS

De Redactie maakt met erkentelijkheid melding van de ontvangst van een financiële bijdrage van het Jachtfonds, waardoor de publicatie van het interessante artikel van W. J. Wolff, P. de Koeijer, A. J. J. Sandee en L. de Wolf over „De verspreiding van Rotganzen in het deltagebied in relatie tot de verspreiding van hun voedsel” in *Limosa* 40 (4), 1967, pp. 163—174 mogelijk werd gemaakt.